

Oma- ja võõrsõna kasutus majandusterminoloogia tõlkimisel¹

Hele Nõlvak

Studio Lingua inglise ärikeelesõpetaja

Majanduskeele rolli ühiskonnas on raske ülehinnata. Inimesed puutuvad majandusalaste tekstidega kokku kõikjal: teadaanded, lepingud, määrused, majandusalased aruanded ja asutusesisesed dokumendid on paljude inimeste igapäevase elu osa. Üleilmastumine ja äritegevuse kasvav rahvusvahelistumine on loonud ka üha suurema vajaduse majandusalaste tekstide tõlkimise järele. Samuti on tõlketekstide hulka oluliselt suurendanud asjaolu, et Euroopa Liidu õigusaktid peavad olema nii üldsusele, riigiasutustele kui ka ametlikele ja mitteametlikele sidusrühmadele kättesaadavad oma keeles. Nagu ütleb Euroopa Liidu Nõukogu eesti keele osakonna juhataja Heiki Pisuke, on eurokeel meie tänase keelereaalsuse lahutamatu osa.²

Tiiu Ereli ja Rein Kulli sõnul on inglise keelest tõlgitud dokumentide suur hulk toonud kaasa inglise keele jäljendamise ohu nii üldises sõnastuses kui ka oskussõnavaras.³ Eesti keeleuurijatelt ja -korraldajatelt on ilmunud arvukalt kirjutisi võõrmõjudest eesti keeles, täpsemalt muutustest, mis toimuvad meie võõrsõnavaras.⁴ Siinses artiklis keskendutakse sellele, kas majandusalase sõnavara tõlkimisel eelistatakse oma- või võõrsõnu.

Uuringu valim

Uuringu algmaterjaliks on 28 majandusterminit ja -fraasi, millel on eesti keeles olemas tõlkevaste nii oma- kui ka võõrsõna näol. Nende hulgas on kolm sellist terminit, millel ei ole eesti keeles ühe sõnaga väljendatavat omasõnalist tõlkevastet, kuid need on esitatud ühesõnaliste võõrsõnadena võõrsõnade leksikonis. Andmete kogumiseks tehti tõlkimiskatse, mille käigus pidid uuritavad tõlkima majandustermineid ja fraase. Kuna tervete lausete tõlkimine oleks võtnud vastajatelt liiga palju aega, esitati terminid konteksti mõistmiseks lausetena, kuid tõlkida paluti vaid konkreetseid termineid. Tõlkekatsesse valiti 28 terminit, mida on piisavalt, et uuritavate tõlkimismuster selgelt välja joonistuks.⁵

Valimisse kaasati majandusharidusega inimesi ja majandustudengeid, tõlkijaid ja tõlketudengeid ning keeleteoimetajaid ja keeleteoimetamist õppivaid tudengeid. Eesmärk oli analüüsida, kas uuringus osalejad eelistavad tõlkimisel pigem oma- või võõrsõna ning kas eelistust mõjutab ka

¹ Artikkel põhineb autori 2018. aastal kaitsitud magistritööl. **H. Nõlvak**. Oma- ja võõrsõna kasutus majandusalase terminoloogia tõlkimisel. Magistritöö. Tallinn: Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste instituut, 2018.

² **H. Pisuke**. Tõlkimine ja uus eesti keelestrateegia. – Õiguskeel 2017, nr 3, lk 1.

³ **T. Ereli, R. Kull**. Euroopasse integreerumine ja keeleminetussündroom. – Keelenõuanne soovitab 2. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2000, lk 159.

⁴ Vt näiteks **T. Leemets**. [Võõrmõjud võõrsõnavaras](#). – Keelenõuanne soovitab 5. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2015, lk 135–143; **M. Raadik**. [Võõrad võõrsõnad](#). – Keelenõuanne soovitab 4. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2008, lk 43–63.

⁵ Analüüsi tulemusena selgus, et tõlke-eelistused olid selgelt väljendunud juba poolte terminite tõlkimise juures. Seega andnuks veel suurem terminite hulk tõenäoliselt samasuguse tulemuse.

õpitud eriala. Samuti küsiti seda, kas uuritud rühmad on loonud uusi termineid nende ingliskeelsete terminite puhul, mille olemasolev eestikeelne vaste on mitmesõnaline.

Autor eeldas, et majandusharidusega inimesed eelistavad tõlkimisel pigem võõrsõna. Eeldus toetub sellele, et majandusalane erialakirjandus on ülikoolis enamasti ingliskeelne. Kui pidevalt inglise keeles lugeda, kaldub mällu sööbima pigem võõrsõna. Tõlketudengite puhul eeldati, et nad kalduvad enam kasutama omakeelseid termineid. Eeskätt seetõttu, et paljud tõlketudengid on filoloogiaridusega, seega on neil süvateadmised keele ehitusest, kujunemisest, varieerumisest, korraldusest ja hooldest. Sama eeldati ka keeleteimetajate puhul.

Kokku vastas küsimustikule 40 inimest, neist 19 tõlkijat, 13 majandusharidusega ning 8 keeleteimetajat. Vastanutest 3 olid mehed ja 37 naised, vastanud olid vanuses 19–63, neist oli 38 eesti ja 2 vene emakeelega. Haridustaseme poolest oli kõige rohkem magistrikraadiga vastajaid (25).

Uuringu tulemused

Uuringu tulemused oma- ja võõrsõna kasutuse kohta kõigi terminite ja vastajate kaupa on esitatud alljärgnevas koondtabelis. Terminid on järjestatud vastavalt tõlkes omasõna kasutamisele kahanevas järjekorras.

Tabel. Oma- ja võõrsõna kasutamine terminite ja kasutajate kaupa

Termin	Tõlkijad (19 vastajat)		Majandus- haridusega (13 vastajat)		Keeleteimetajad (8 vastajat)		Kokku (40 vastajat)	
	omasõna	võõrsõna	omasõna	võõrsõna	omasõna	võõrsõna	omasõna	võõrsõna
<i>economy</i>	19	0	13	0	8	0	40	0
<i>lucrative</i>	19	0	13	0	8	0	40	0
<i>circulation</i>	19	0	13	0	7	1	39	1
<i>primary data</i>	18	1	13	0	8	0	39	1
<i>industrial</i>	19	0	12	1	7	1	38	2
<i>privatization</i>	19	0	12	1	7	0	38	1
<i>economics</i>	18	1	13	0	6	2	37	3
<i>administration</i>	17	2	12	1	7	1	36	4
<i>launch</i>	16	3	9	4	7	1	32	8
<i>barter</i>	15	4	10	3	6	2	31	9
<i>subsidies</i>	17	1	7	4	6	2	30	7
<i>brand</i>	15	4	8	5	6	2	29	11
<i>net profit</i>	13	6	10	2	3	5	26	13
<i>marginal</i>	12	7	5	8	2	6	19	21
<i>positioning</i>	10	9	5	8	4	4	19	21
<i>dumping</i>	4	15	8	5	6	2	18	22
<i>nominal value</i>	13	6	2	11	2	6	17	23

<i>volatility</i>	7	9	6	5	3	5	16	19
<i>licence</i>	7	12	5	8	3	5	15	25
<i>arbitrage</i>	5	14	5	7	3	5	13	26
<i>cumulative</i>	5	14	4	9	2	6	11	29
<i>capital</i>	0	19	3	9	3	5	6	33
<i>fictitious</i>	1	18	2	11	2	6	5	35
<i>factoring</i>	3	16	1	12	1	7	5	35
<i>franchise</i>	1	18	2	11	1	7	4	36
<i>inflation</i>	0	19	3	10	0	8	3	37
<i>liquidity</i>	0	19	1	12	2	6	3	37
<i>leased</i>	1	17	0	13	1	7	2	37

Analüüsi tulemusena ei leidnud kinnitust hüpotees, et tõlkijad eelistavad tõlkimisel üldiselt omatermineid ning majandusharidusega vastajad võõrtermineid. Tabelist on näha, et tõlke-eelistused ei erinenud uuritud rühmade vahel märkimisväärselt. See tähendab, et kui tõlkevastena kasutati omasõna, siis eelistasid seda kõik uuritud rühmad. Sama ilmnes ka vastupidi: kui tõlkevastena kasutati ülekaalukalt võõrsõna, siis eelistati seda kõikides rühmades.

Oma- ja võõrsõna kasutamine oleneb pigem terminist. Koondtabelist on näha, et nende terminite tõlkimisel, mille puhul eelistati kasutada omasõna, tehti seda ülekaalukalt. Näiteks on terminid *economy* ja *lucrative* tõlgitud ainult omasõnaga. Terminid *administration*, *circulation*, *economics*, *industrial*, *privatization*, *primary data* on samuti kõik rühmad tõlkinud ülekaalukalt omasõnaga ja vaid üksikutel juhtudel on pakutud tõlkevasteks võõrsõna.

Samasugune tendents esines ka võõrsõna kasutamisel. Nii näiteks on terminid *inflation*, *fictitious*, *factoring*, *franchise*, *liquidity*, *leased* tõlgitud valdavalt võõrsõnaga ja võõrsõna kasutus on olnud ülekaalukas nii tõlkijate, majandusharidusega vastajate kui ka keeleteoimetajate puhul. Omasõna on kasutanud vaid üksikud vastajad. Terminid, mille puhul kasutasid kõik rühmad oma- ja võõrsõna enam-vähem võrdselt, olid *marginal*, *positioning*, *dumping*, *nominal value*. Ka siin ei ilmnenud majandusharidusega vastajate puhul võõrsõna eelistamist. *Marginal* vasteks pakkusid võõrsõna enim keeleteoimetajad, *positioning* ja *dumping* puhul enim tõlkijad, *nominal value* puhul majandusharidusega vastajad ja keeleteoimetajad. Seega ei leidnud hüpotees kinnitust ka selliste terminite tõlkimisel, kus oma- ja võõrsõnaliste tõlkevastete pakkumine oli enam-vähem tasakaalus.

Termineid, mille puhul kõik uuritud rühmad eelistavad oma- ja võõrsõnalisi tõlkevasteid võrdselt, ei esinenud. Vaid termini *positioning* vastena pakkusid pooled keeleteoimetajad omasõna ja pooled võõrsõna. Selle termini puhul pakuti võõr- ja omasõna ka teistes rühmades enam-vähem võrdselt. Põhjuseks võis olla see, et seda terminit on teatmekirjanduses mõnevõrra erinevalt defineeritud. Mitme vaste pakkumist võis põhjustada ka termini mitmeti mõistetavus inglise keeles. *Positsioneerimise* all võidakse mõelda nii näiteks koha hõivamist tarbija teadvuses kui ka näiteks tootele või teenusele turuosa leidmist ja selle seal reklaamimist (selliselt on pakutud ka Eesti

teatmekirjanduses) või ka kindlat strateegiat kaubamärgile või tootele turul erilise koha leidmiseks konkureerivate toodete või kaubamärkide suhtes.⁶

Üks eesmärk oli uurida ka seda, kas uuritud rühmades on püütud luua uusi termineid nende terminite puhul, mida eesti keeles ühe sõnaga väljendada ei saa. Siinkohal saab välja tuua sõnale *launch* pakutud erilisema tõlkevaste *evitama*, mille pakkus majandushariduse ja viieaastase tehnikaalase tõlkimiskogemusega vastaja. Eesti õigekeelsussõnaraamatust⁷ leiab *evitama* kohta järgmist: 'omandama (ent mitte ainelist vara), midagi kasutusele võtma, millegi kasutamise oskust saavutama, midagi vaimselt v vilumuslikult omaks võtma, endale omaseks tegema', võõrsõnade leksikon⁸ seda terminit ei seleta. Selle tõlkevaste puhul võib oletada, et vastaja püüdis leida ühesõnalist omasõna. Tõlkelause konteksti arvestades on siiski kohasem enamiku vastajate pakutud *turule toomine*.

Üks eeldus oli ka see, et terminitele, mille puhul eestikeelne vaste omasõna näol kas puudub või mis on väljendatav vaid mitmesõnalise fraasi abil, pakutakse tõlkeks pigem võõrsõna. Terminite *factoring*, *franchise*, *inflation*, *liquidity* puhul leidis see hüpotees ka kinnitust, need tõlgiti valdavalt võõrsõna abil, vaid üksikutel juhtudel piirduti mitmesõnalise selgitusega omasõnade näol. *Inflation* vasteks pakkus 37 vastajat võõrsõna *inflatsioon*, sõna *factoring* vasteks *faktooring* 35 vastajat, *franchise* vasteks *frantsiis* 36 vastajat ja *liquidity* vasteks *likviidsus* 37 vastajat.

Termin, mille puhul pakuti kõige rohkem erinevaid vasteid, oli näiteks *arbitrage*, mis tõlgiti küll valdavalt võõrsõnaga *arbitraaž*, kuid omasõnade puhul pakuti mitmeid tähendusi: *vahendamine*, *vahemik*, *kõikumine*, *vahendustegevus*, *kasulik ressursimanööver*, *hinna vahe pealt kasumi teenimine*. Erinevate tõlkevastete pakkumine võis olla põhjustatud täpse mõistesisu mitteteadmisest või termini mitmetähenduslikkusest inglise keeles.

Mitmeid omasõnalisi vasteid pakuti ka termini *dumping* puhul: *odavmüük*, *hõlvemüük*, *hinnasurve*, *survestus*, *hinnasõda*, *hülgamine*, *kaaduv*, *mahapanek*, *alla omahinna müümine*; *müük madalate*, *kärbitud hindadega*; *vanast kaubast vabanemine*. Siin võis erinevate vastete pakkumise põhjuseks olla vastajate mentaalse leksikoni⁹ kohane erinev teadmine või terminiallikate ebahütlus, näiteks erinevate internetisõnastike kasutamine (neid vasteid leiab näiteks Google Translate'ist ja Glosbe sõnaraamatu lehtedelt).

Märkida tuleb veel, et mitmete pakutud omasõnade puhul nihkub tagasitõlke puhul tähendus, st tagasitõlge ei vasta ingliskeelse termini sisule, seega võib juhtuda, et autori suhtlustaotlus antakse

⁶ BusinessDictionary.com.

⁷ [Eesti õigekeelsussõnaraamat 2018](#). Toim. Maire Raadik. Koost. T. Erelt, T. Leemets, S. Mäearu, M. Raadik. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2018. Sõna vaste ei ole esitatud majandusterminoloogia tähenduses.

⁸ [Võõrsõnade leksikon](#). Peatoim. T. Paet. Koost. E. Vääri, R. Kleis, J. Silvet, T. Paet, T. Rehema. Tallinn: Eesti Keele Instituut, 2012.

⁹ **E. Vainik, T. Kirt.** Kuidas me mõistame mõisteid? – Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 4. Tallinn: Eesti Rakenduslingvistika Ühing, 2008, lk 228.

edasi puudulikult. Termin kasutusviise kontrollides (nt et.linguee.com või iate.europa.eu lehelt) nähtub, et ingliskeelne termin *dumping* on eesti keeles kasutusel võõrsõnana *dumping*.

Uuringus osalejatele oli antud võimalus panna kirja ka oma kommentaar. Mitmed vastajad seda võimalust ka kasutasid, väljendades peamiselt ühe või teise termini tõlkimisel tekkinud erinevaid sõnakasutusvõimalusi. Mõned tõlkijad mainisid ka majandushariduse puudumist ning selgitasid, et seetõttu ei pruugi nende valitud tõlkevaste olla “majandusnimeste poolt eelistatuim termin”. Oli ka üldisemaid arvamusi, mida väljendasid aktiivsemalt just majandusalase ettevalmistusega inimesed. Mõned näited majandusharidusega vastajate jäetud kommentaaridest.

- Kindlatele terminitele pole võimalik leida kõige paremaid eestikeelseid võrdlusi. Oleks vaja sisuliselt välja mõelda täiesti uus sõna, mis üldjuhul on otsetõlge. Usun, et enamik neist terminitest on tuttavad inimeste jaoks, eriti majandusteaduses, ent isegi siis on keeruline pakkuda tõlgendust sellele, mis antud sõna endast eesti keeles kujutab. (M, 23 a)
- Inglisekeelsete terminite tõlkimisel tasub seal, kus võimalik, säilitada ikkagi originaalilähedane tõlge. Näiteks *volatility* võiks olla *volatiilsus*. Eestikeelsete täiesti uute vastete kasutamine ei ole optimaalne, kuna nõuab sageli ajaressursi neist arusaamiseks. (N, 28 a)
- Võõrsõna kasutamine on selgem kui pingutatult eestikeelse vaste otsimine. (N, 41a)

Tõlkijad ja keeleteimetajad väljendasid oma arvamust vähem. See võib tuleneda nende töö eripäradest: ollakse harjunud, et tuleb kaaluda erinevate tõlkevastete (sh nii oma- kui võõrsõna) kasutamist ning hinnata nende sobivust konteksti. Lõpetuseks üks põhjalikum keeleteimetaja kommentaar.

- Tundub, et majandustõlge on eriala- ja keeleinimeste vahelise kokkupõrke mõttes üks kõige keerulisemaid alasid, sest mulle tuttavamate alade puhul saab tõlkija piki päid ja jalgu ikka esmajoones ainult ühelt poolt: nt tehnilise tõlke vallas on kurjad ainult erialainimesed ja eurotõlgete juures lööb silme eest mustaks peamiselt keeleinimestel. Ise soovitaksin vähemalt metafoorilisi väljendeid mitte otse üle võtta (nt see sama *volatile* – ma olen küll näinud, kuidas selle kohta *volatiilne* öeldakse, ja südameteeb ikka väga mustaks), aga saan aru, et mõnikord lihtsalt polegi terminite tõlkevasteteks midagi peale koledate pooljuurdunud otselaenude olemas. (N, 28 a)

Lõpetuseks

Kokkuvõttes saab öelda, et oma- ja võõrsõna kasutus tõlkimisel ei erinenud uuritud rühmade vahel märkimisväärselt, vaid olenes konkreetsest terminist. Kui termini tõlkimisel eelistati kasutada omasõna, tegid seda kõik uuritud rühmad, sama ka võõrsõna eelistamise puhul. Selgus ka, et kui terminil eestikeelne vaste omasõna näol kas puudub või see on väljendatav vaid mitmesõnalise fraasi abil, pakutakse tõlkeks pigem võõrsõna, vaid üksikutel juhtudel piirduti mitmesõnalise selgitusega omasõnade näol.

Kuigi tõlkimine eestitüveliste sõnadega aitab meie teadus- ja oskuskeelt elus hoida, arendada ja üldsusele arusaadavamaks muuta, usub autor, et enamik keeleinimesi, valdkonnaspetsialiste ja

teadlasi on ühel meelel akadeemik Uno Mereste mitmetes kirjutistes rõhutatuga, et parim pole ükski sõna üheski kontekstis seepärast, et ta on kas rahvusvaheline või oma, vaid ikka oma sisu täpsuse ja stiililise sobivuse tõttu.¹⁰

Samuti tuleb võõra ja oma keeleainese valikul ühelt poolt arvestada oma oskussõnavara ja teiste rahvaste terminoloogia lähedust, teiselt poolt oskuskeelega kokkukuuluvust rahvuskeelega. Võõras seob teiste keeltega, kuid ütleb midagi mõiste kohta üksnes sellele, kes oskab võõrkeeli ja tunneb oma keele võõrsõnastut. Oma on üldiselt arusaadavam, sisuselgem. Mõlemat on tarvis eri väljenduseesmärkide ja oskuskeelega stiili huvides.¹¹

Eesti oludes on raske just võõrsõnade korrastamine, sest lai maailm kuulab väga vähe meie sõna. Saari on Merestet tsiteerides öelnud: „Rahvusvaheliselt levinud terminite korral ei saa meie hakata tegema vahesid, mida teistes keeltes ei tehta. Küll aga on meil vabad käed talitada, nagu ise soovime, omaterminitega.”¹²

---

¹⁰ U. Mereste. Oskuskeel ja seaduste keeleline rüü. Artikleid ja lühiaurimusi. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2000, lk 526.

¹¹ T. Ereht. Terminiopeetus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2007, lk 148–149.

¹² H. Saari. Omasõna ja võõrsõna paarid eesti oskussõnavaras. Omast vaatenurgast. – Keel ja Kirjandus 1981, nr 4, lk 201–210; nr 5 lk 282–288.